

Jak se děti učí

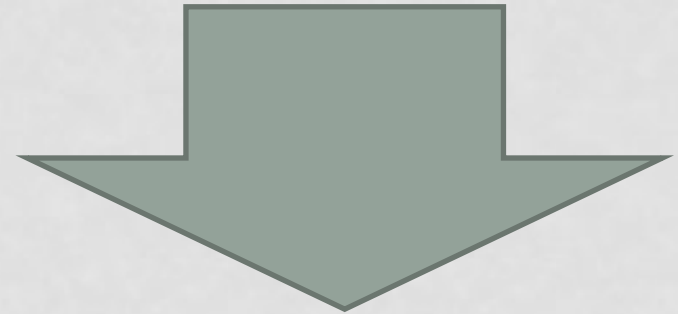
(jak poznávají svět)

GENEZE POJETÍ HODNOT A MORÁLKY

MRAVNÍ A HODNOTOVÝ VÝVOJ DÍTĚTE

Je úzce provázán s vývojem intelektuálním (viz Piaget 1970). Lze jej také ukázat na *vývoji mravního usuzování*.

Děti přecházejí od sebestředného myšlení, kdy vše nahlížejí ze svého hlediska, k takovému usuzování, které jim umožní postavit se na místo druhých. Teprve tehdy, když jsou schopny tohoto způsobu myšlení, jsou schopny i opravdového morálního usuzování.

DLE PIAGETA EXISTUJÍ DVĚ STÁDIA

1. *stádium heteronomní morálky*

– zhruba do konce mladšího školního věku (podle zralosti dětí) do 10-11 let: *dítě chápe autoritu dospělého jako naprosto legitimní, nepochybuje o oprávněnosti trestu.*

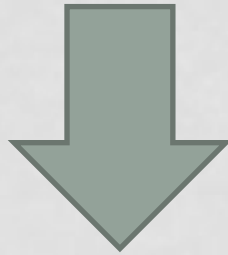
2. *stádium autonomní morálky*

– zhruba starší školní věk a výše (11 let a výše): *dítě se osamostatňuje v mravním usuzování.*

DLE KOHLBERGA EXISTUJÍ TŘI STÁDIA

1. stádium prekonvenční – předškolní věk

1. etapa: zaměření na trest a poslušnost (chování se utváří zpevňováním – posilování a utlumování).
2. etapa: individualistická účelovost a výměna (správný čin se musí vyplatit) – dítě se chová k druhým dobře proto, že samo z toho něco má.

Piaget: předoperační stádium myšlení
Na počátku: amorální stádium (egocentrismus: dobré je to, co je dobré pro mne).
Posléze: individualismus, hledání osobního prospěchu – odměna a trest („tržní“ přístup, dobrý čin se musí vyplatit).

DLE KOHLBERGA EXISTUJÍ TŘI STÁDIA

2. stádium konvenční – mladší a střední školní věk

3. etapa – plnění požadavků autority a konformita („hodné dítě“).

4. etapa – řád a zákon (respekt k společenskému uspořádání a dodržování pravidel a zákonů, funguje svědomí).

Piaget: stádium konkrétních operací
mravní jednání i hodnocení se podřizuje skupině (správný chlapec, hodná dívka); autorita a sociální pořádek jsou přijímány jako přirozená povinnost. Správné je takové jednání, které je schvalováno autoritou a je také přijímáno skupinou. Je možné, že se dítě jinak chová pod veřejnou kontrolou a bez ní; význam veřejného mínění.

DLE KOHLBERGA EXISTUJÍ TŘI STÁDIA

3. stádium postkonvenční – starší školní věk

5. etapa: společenská úmluva, smysl pro spravedlnost a zákonnost.

6. etapa: univerzální etické zásady.

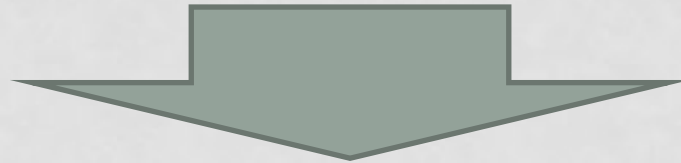
Piaget: stádium formálních operací

Jednání směřuje k nalezení „společné úmluvy“ ve vztahu k platným pravidlům (užitečnost a právo jednotlivce) a smysl pro povinnost a zákonnost (pravidla je často žádoucí měnit).

Nakonec (v nejvyšším stádiu) dospívá k univerzálním etickým zásadám (kategorický imperativ - Kant) „vyšší princip mravní“ ...čiň tak, jak chceš, aby tobě činili druzí. Jedinec dokáže vidět za úroveň povrchní spravedlnosti a oprávněnosti (občanská neposlušnost).

JAK ZJISTIT, VE KTERÉM STADIU MRAVNÍHO VÝVOJE SE DÍTĚ NACHÁZÍ?

Kohlbergova metoda řešení mravních dilemat (tato metoda se však zaměřuje na mravní usuzování, nikoli na skutečné jednání a chování); jeho dilemata jsou spíše znepokojivá – negativně formulovaná.

Např.: Matka uzavře se svou dcerou Janou dohodu, že když bude celý týden umývat nádobí, bude pak v sobotu za to moci jít na diskotéku. Jana poctivě každý den umývá nádobí, ale když přijde sobota, matka jí oznámí, že si vše rozmyslela a že Jana na diskotéku jít nesmí. Jana ale tajně odejde z domu a na diskotéku jde; před odchodem to ale řekne své sestře Marii. Měla by to Marie říci matce?

NÁVOD K ŘEŠENÍ

- ***Děti v 1. stádiu:*** Marie by to matce měla říci, protože kdyby na to matka přišla, potrestá ji za to, že to neřekla.
- ***Děti ve 2. stádiu:*** převáží vztah k autoritě nad obavami z trestu (není správné, když děti mají před rodiči tajnosti).
- ***Děti ve 3. stádiu (5. etapa):*** pokud to Marie matce neřekne, podílí se na lži své sestry a lež je vždy mravně špatná, i když matka se také nezachovala správně, když porušila svůj slib Janě.
- ***Děti ve 3. stádiu (6. etapa):*** se už řídí svými vlastními mravními zásadami a jsou různé možnosti řešení:
  - ”dvě zla nedávají jedno dobro”;
  - Marie by neměla zklamat matčinu důvěru, ať se děje cokoli;
  - matka se nezachovala správně a Mariino mlčení je ze dvou zel to menší.

POZOR!

Úroveň morálního usuzování není zcela stabilní a může být u jednoho dítěte v různých situacích různá:

- platí, že děti mohou měnit své hodnoty podle okolností, což znamená, že nedokážou své morální zásady zobecnit; např. považují za přijatelné:
  - zalhat učiteli, ne však svému nejlepšímu kamarádovi
  - podvádět při písemce ve třídě, ne však při veřejné zkoušce
  - ukrást něco v obchodě, ale ne rodičům

PŘÍBĚHY S MORÁLNÍM OBSAHEM SE ČTYŘMI TYPY SITUACÍ: AGRESE VŮČI OSOBE, AGRESE VŮČI VĚCI, KRÁDEŽ A LEŽ

Verze pro chlapce:

- *Jednou o přestávce vzal Miloš tajně Pavlovi jeho novou obrázkovou knížku; moc se mu totiž líbila. Pavel se to ale dověděl a chtěl, aby mu ji vrátil. To ale Miloš nechtěl udělat, že prý mu ji nedá. Když se tedy Miloš nedíval, šel Pavel tajně k jeho lavici a vzal si jednu knížku, co tam ležela. Bylo to spravedlivé? Co bys dělal ty, kdybys byl Pavel? Co bys dělal, kdybys byl u toho?*

PŘÍBĚHY S MORÁLNÍM OBSAHEM SE ČTYŘMI TYPY SITUACÍ: AGRESE VŮČI OSOBE, AGRESE VŮČI VĚCI, KRÁDEŽ A LEŽ

Verze pro děvčata:

- *Představ si, že jste se školou na výletě a spolužačka ti vezme jídlo, které máš s sebou. Ty jsi sice dobře viděla, že ti jídlo bere, ale než jsi stačila něco udělat, jídlo bylo snědené. Co bys dělala? Co bys dělala, kdyby jídlo snědla jiné spolužačce?*

NEBO!

Pozitivně vyznívající příběhy by mohly směřovat spíše k prosociálnímu jednání:

- *Kája cestou na oslavu narozenin uvidí svého kamaráda Honzu, který spadl z kola a potřebuje pomoc. Kája ale ví, že když se zastaví a pomůže, nestihne autobus a přijde o dort a zmrzlinu. Má Honzovi pomoci?*

LITERATURA

- Fontana, D. (2010). *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Praha: Portál.
- Heidbrink, H. (1997). *Psychologie morálního vývoje*. Praha: Portál.
- Piaget, J. (1970). *Psychologie inteligence*. Praha: SPN.
- Střelec a kol. (2007). *Hodnoty a výchova*. Brno: MSD, spol. s.r.o.